

מהו "אפראט מדעי"?

האפראט המדעי מורכב משני חלקים:

- (1) הערות השוליים של העבודה
- (2) הביבליוגרפיה של העבודה

הערות השוליים - מקובל במדעי היהדות והרוח לכתוב הערות שוליים וביבליוגרפיה בצורה מסויימת. בעוד שבשיטת מדעי החברה כותבים מראה מקום בסוגריים בתוך הטקסט, במדעי הרוח ממספרים את ההערות עם מספר ובתחתית העמוד מופיעה ההערה עצמה. למעשה השם הלועזי להערות מעין אלו הוא "הערות רגל" – footnotes (לעומת הערות שרושמים ביחד ברשימה בסוף העבודה, אותן מכנים endnotes) אך נהוג לכנות אותן "הערות שוליים" בעברית.

להערות שוליים יש שתי מטרות:

- (1) ציון מראה מקום, דהיינו מקור או מחקר שממנו אתם מצטטים.

(2) **פירוט** של נושא שיכול לשבש את רצף הטקסט אילו היה נכתב בטקסט. לדוגמה, הבאת הסברים או פרטים לגבי דמות מסוימת המוזכרת בטקסט שרוצים להרחיב לגביה מבלי לקטוע את רצף הטקסט. מביאים את החומר בהערות שוליים המופיעה לאחר שמו. דוגמה נוספת היא הערה המתחילה בציון מראה מקום אך הממשיכה בפירוט על המחברים של אותו מראה מקום, או מתן הסבר נוסף לחומר המופיע בטקסט אך אינו חיוני לדיון ולכן אתם מבקשים שלא לקטוע אתו את רצף הטקסט.

להלן הכללים לרישום הערות השוליים שעל פיהם אנו נוהגים בסמינר:

כללים לכתיבת הערות השוליים

(1) **ספר** – שם המחבר [שם פרטי ושם משפחה], פסיק, שם הספר **מודגש** [בעברית] או **בהטיה** [באנגלית], פסיק, מקום הוצאת הספר, נקודתיים, שם בית ההוצאה, פסיק, שנת ההוצאה, פסיק, העמוד או העמודים שמהם נלקח החומר או שבהם מופיע הציטוט, נקודה. יש לשים לב שמספרי העמודים רשומים בסדר רץ מאחר ובעברית לעשות זאת כשיש מקף באמצע, צריכים להקליד אותם בסדר הפוך.

עמנואל סיון, **דור תש"ח: מיתוס, דיוקן, וזיכרון**, תל-אביב: משרד הביטחון, 1991, עמ' 119-166.

Judith Tydor Baumel, *Kibbutz Buchenwald: Survivors and Pioneers*, New Brunswick: Rutgers University Press, 1995, pp. 221-225.

אם מדובר בספר עם עורכים ולא מחברים, לאחר שם העורך (במקום שם המחבר) יש לציין בסוגריים (עורך) או (עורכים).

יהודית באומל-שוורץ, מיכל בן יעקב ובן-ציון קליבנסקי, (עורכים), 'עולם מתהפך': מלחמת העולם הראשונה והשלכותיה על העולם היהודי, היסטוריה, הגות, ריאליה, ירושלים: אפרתה, עמ' 122.

Judith Tydor Baumel-Schwartz and Dalia Ofer (eds.), *Her Story, My Story? Writing about Women and the Holocaust*, Bern: Peter Lang, 2020,

2) **מאמר מתוך ספר** - שם מחבר המאמר [שם פרטי ושם משפחה], "כותרת המאמר" (במרכאות כפולות), פסיק, בתוך: (נקודתיים) שם העורכים [שם פרטי ושם משפחה] (עורך), פסיק, **שם הספר מודגש** (או *בהטיה* באנגלית), פסיק, מקום הוצאת הספר: נקודתיים, שם בית הוצאה, פסיק, שנת הוצאה, פסיק, העמוד או העמודים שמהם נלקח החומר או שבהם מופיע הציטוט.

יהודית תידור באומל, "היינו שם אתם": הנצחת נשים באנדרטות לזכר הנופלים במדינת ישראל", בתוך: מרגלית שילה, רות קרק, וגלית חזן-רוקם (עורכות), **נשים בציונות ובישוב**, ירושלים: יד יצחק בן צבי, 2001, עמ' 434-456.

Yael Zerubavel, "The Multivocality of a National Myth: Memory and Counter-Memories of Masada", in: Robert Wistrich and David Ohana, (eds.), *The Shaping of Israeli Identity: Myth, Memory and Trauma*, London: Frank Cass, 1995, pp. 110-128.

3) **מאמר מתוך כתב עת** - שם המחבר [שם פרטי ושם משפחה], "כותרת המאמר", (במרכאות כפולות) בתוך: (נקודתיים) **שם הספר מודגש** (או *בהטיה* באנגלית) ומיד ללא פסיק מספר הכרך [ואם יש מספר גיליון אז מספר הכרך] ואם יש גם מספר גיליון אז: (נקודתיים) ומספר הגיליון], פסיק, (שנת הוצאה) (בסוגריים), פסיק, עמודים שמהם נלקח החומר או מובא הציטוט.

שימו לב שלא כותבים שם של עורך של כתב העת. כותבים שמות של עורכי ספרים בלבד.

מעוז עזריהו, "ההלך - ברדתך לנגב זכור אותנו": האנדרטה לזכר חללי גדוד 54 של חטיבת גבעתי בחוליקאת - מחקר בהנצחת מלחמת העצמאות", **עיונים בתקומת ישראל** 5 (תשנ"ה), עמ' 336-363.

Maoz Azaryahu, "War Memorials and the Commemoration of the Israeli War of Independence", *Studies in Zionism* 13:1 (1992), pp. 57-77.

4) ראיון – ראיון (שם המראיין או אם המראיין הוא כותב העבודה, יש לכתוב "המחבר", או "המחברת") עם [שם המראיין], מקום הראיון, תאריך הראיון. בלועזית מוצג התאריך לרוב בצורה של חודש ויום, פסיק, ואז שנה. אם מדובר בראיון שהתקיים בטלפון יש לכתוב ראיון טלפוני.

ראיון המחברת עם זאב אוטיץ, קיבוץ החותרים, 27 ביוני 2001.
Author's interview with Barbara Berkowitz, New York, June 23, 1989.

ראיון טלפוני של המחברת עם גיורא סנש, 22 בספטמבר 1993.
Author's telephone interview with Henry Goldstein, June 20, 2000.

ראיון ד"ר טלי תדמור-שמעוני עם חיים מגן, 15 בספטמבר 1995.
Interview of Prof. Monty Penkower with Dr. Reuven Hecht, Haifa, July 22, 1990

ראיון טלפוני של ד"ר חוה אשכולי עם מר אריה הנדלר, 20 באוקטובר 1990.
Telephone interview of Prof. Eli Tzur with Mark Law, January 2, 1999.

5) **עיתון** – שם המחבר [שם פרטי ומשפחה - כשידוע], "כותרת המאמר" (במרכאות כפולות), **שם העיתון מודגש בעברית** או **בהטיה באנגלית**, פסיק, תאריך, פסיק, עמוד. אם לא יודעים את שם המחבר מתחילים בכותרת המאמר.

חיים צימרמן, "כך בא עידן אל קיצו?", **המודיע**, 22 ביוני 2000, עמ' 3.
David Goldstein, "The War of Words", *The Jerusalem Post*, March 22, 1999, p. 3.

"וואולי לא היו דברים מעולם?", **מעריב**, 29 בדצמבר 1971, עמ' 3.
"Not by Bread Alone", *The New York Times*, Sept. 16, 2000, p. 21.

6) **מקור מהאינטרנט** – יש לציין כתובת מלאה של המקור ותאריך צפייה. זאת משום שאתרי אינטרנט משתנים כל הזמן ולכן חייבים לציין את יום הצפייה עם המילים "נצפה ב..." או retrieved on .

"The Fascist Triangle" www.fascism.com/watershed.2u.mark/htm,
נצפה ב2 בספטמבר 2004.
אם העבודה באנגלית כותבים: retrieved on Sept. 22, 2004

7) **מקור ארכיוני** – סוג המסמך [מכתב, דו"ח (בציון נושא הדו"ח), וכו'] שם המחבר או ממי למי נכתב, פסיק, תאריך המסמך, פסיק, סימולו בארכיון, פסיק, שם הארכיון, פסיק, ומיקומו. יש להקפיד לציין שם מלא של כל ארכיון. לדוגמא, לא "מכון ז'בוטינסקי" אלא "מכון ז'בוטינסקי בישראל". היום "גנוז המדינה" נקרא כך שוב ולא "ארכיון מדינת ישראל" כפי שנקרא במשך מספר שנים.

אם מביאים יותר מהערות שוליים אחת מאותו ארכיון יש דרך לקצר את הרישום באפראט המדעי. בפעם הראשונה מציינים את שם הארכיון במלואו ולידו בסוגריים המילה "להלן" (או באנגלית המילים henceforth cited) עם נקודתיים, ולאחר מכן כותבים את הקיצור של הארכיון. מכאן ואילך כשמצטטים מסמך מאותו ארכיון לא חייבים לכתוב את השם במלואו אלא משתמשים בקיצור.

כך צריך להיראות אזכור ראשון של חומר מארכיון:

מכתב ערי ז'בוטינסקי להלל קוק, 22 ביוני 1944, P227, מכון ז'בוטינסקי
בישראל (להלן: מזב"י), תל-אביב.

לאחר מכן ניתן לכתוב:

מכתב ערי ז'בוטינסקי לאלכס רפאלי, 2 באוגוסט 1944, P227, מזב"י.

Report of Mark Lipschitz about the State of Soviet Jewry, September 22, 1971, L335. Archives of the American Jewish Joint Distribution Committee (henceforth cited: JDC Archives), Jerusalem.

ניתן גם לקבוע שם מקוצר למסמך ארכיוני שבו נעשה שימוש רב בעבודה. יש לציין את השם המקוצר לאחר השימוש הראשון (להלן: --- --) ולהשתמש בו בהמשך.

כלל קיצורים חשוב – כפי שהשתמשתם בקיצור המקובל של שמות ארכיונים, כך גם ניתן ליצור (אתם יוצרים בעצמכם) קיצור לשם של ספר או מאמר שאותו אתם מצטטים יותר מפעם אחת בהערות השוליים. מה עושים?

בפעם הראשונה כותבים את הפריט במלואו. בסוף ההערה כותבים את הקיצור שיצרתם (לרוב שם משפחה של המחבר וכמה מילים מהכותרת). במקרה שמדובר במחבר שהשתמשת בפריט אחד בלבד ממנו, ניתן להשתמש בשם המחבר ולא חייבים מילים מהכותרת.

בפעם הפעם שאתם מצטטים מתוך הפריט השתמשו בקיצור בלבד, לאחר מכן פסיק ולאחר מכן מספר העמוד שם מופיע הציטוי.

אין להשתמש בקיצורים של "שם" או "שם, שם". באנגלית אין להשתמש בקיצורים "loc.cit" "op.cit".

מדוע אין להשתמש בקיצורים? משום שאחד האפיונים של כתיבה באינטרנט הוא השימוש בפונקציות "גזור" ו"הדבק". שכגוזרים קטע ומעבירים אותו למקום אחר, הערת השוליים של הקטע נגזרת יחד עמו ואף היא מועברת למקום אחר. אם הערת השוליים התייחסה לפני כן להערה שלפניה ונרשמה בהערה המילה "שם" עם מספר עמוד כדי לציין שההערה מתייחסת לאותו פריט המופיע בהערה הקודמת לה, הרי ברגע שהקטע מועבר למקום אחר בעבודה, גם ההערה זזה, ופתאום ה"שם" מתייחס בכלל להערה חדשה שלא הייתה כלל כוונה להתייחס אליה. משום כך יש להשתמש בקיצורים ולא ב"שם" או ב"שם, שם".

זכרו: מרגע המצאת הקיצור משתמשים אך ורק בקיצור כדי לציין את הפריט.

לדוגמה:

- 33) עמנואל סיון, **דור תש"ח: מיתוס, דיוקן, וזיכרון**, תל-אביב: משרד הביטחון, 1991, עמ' 119-166. (להלן: סיון, **דור תש"ח**).
 34) סיון, **דור תש"ח**, עמ' 120-121.

- 33) Judith Tydor Baumel, "Great Britain and the Jewish Refugee Children 1933-1939", *European Judaism* 15:2 (Winter 1981), p. 19 (henceforth cited: Baumel, Great Britain)
 34) Baumel, Great Britain, pp. 21-22
 35) Baumel, Great Britain, pp. 21-22.

כללים לכתיבת ביבליוגרפיה

הביבליוגרפיה:

- א. יש להתחיל את הביבליוגרפיה בעמוד נפרד.
- ב. הביבליוגרפיה היא **רשימה** של כל החומרים שעליהם אתם מבססים את העבודה. מאחר ומדובר **ברשימה**, יש לסדר אותה בצורה הגיונית וברורה.
- ג. דרך הסידור של הרשימה הביבליוגרפית היא באמצעות השימוש בסדר א"ב.
- ד. כשמדובר בשמות של גופים, ארגונים, עיתונים, ולא פריטים בודדים, מסדרים לפי סדר א"ב של שם הגוף, הארגון, העיתון וכדומה.
- ה. כשמדובר בפריטים בודדים, דהיינו ראיונות, התכתבויות, ספרים, מאמרים, כתבות בעיתונות וכדומה, מסדרים לפי סדר א"ב של שמות המשפחה של המחברים, המרואיינים, וכדומה.
- ו. צורת הרישום של הפריטים הבודדים דומה, אך לא זהה, להערות השוליים. אך לפני שנגיע לרישום עצמו בואו ונעבור על הכללים לסדר הפריטים כפי שמופיעים בתוך הביבליוגרפיה.

סדר הפריטים:

- 1) **ארכיונים** - הכוונה למסמכים הנמצאים בתוך ארכיונים שונים. יש לזכור כי בעבודה סמינריונית אין צורך בחומר ראשוני, דהיינו אין צורך להשתמש בחומר ארכיוני. מסדרים את הארכיונים על פי סדר א"ב של שמות הארכיונים תוך כדי ציון שם הארכיון ומיקומו. בתוך הארכיון לא מזכירים פריטים בודדים אלא חטיבות שבהם השתמשתם וכן שמות של החטיבות.
- 2) **עיתונים** – אין הכוונה למאמרים בודדים מתוך עיתונים אלא לעיתונות שנעשתה בה שימוש של כלל העיתון או כתבות רבות מתוכה במשך שנים מסוימות. במקרה כזה, מציינים את שם העיתון ברשימת העיתונים וגם את השנים שלגביהם בדקתם את העיתון. מסדרים את העיתונים על פי א"ב של שמות העיתונים.
- 3) **ראיונות** – יש לרשום את הראיונות שעשיתם בהם שימוש, בין אם אתם הייתם המראיינים ובין אם מישהו אחר ראיין את המרואיינים. אך אם הראיונות מופיעים בחטיבה ארכיונית, יש לרשום אותם תחת **ארכיונים**.

מסדרים את הראיונות על פי א"ב של שמות המשפחה של המרואיינים. כמו בהערת השוליים, מציינים את שם המראיין (או "ראיון המחבר עם") ואז שם המרואיין, מקום הראיון והתאריך בו התקיים הראיון.

4) התכתבויות – יש לרשום את ההתכתבויות שלכם עם גורמים שונים שמתוכם אתם מצטטים בעבודה. כותבים: התכתבות המחבר עם X, פסיק, ותאריך.

5) מחקרים – הכוונה למאמרים וספרים, כולל מאמרים מתוך העיתונות היומית. היום לא מפרידים בין מאמרים לבין ספרים אך מפרידים בין עברית ללועזית כשרשימת המחקרים בעברית קודמת לרשימת המחקרים בלועזית. מסדרים את המחקרים על פי א"ב של שמות המשפחה של הכותבים. לכן, בשונה מהערות השוליים, שם כותבים את שם המחברים באופן רגיל (קודם שם פרטי ולאחר מכן שם משפחה), בביבליוגרפיה רושמים את שמות המחברים בצורה הפוכה: קודם שם משפחה של המחבר, לאחר מכן פסיק, ורק אז את השם הפרטי. לגבי מאמרים המופיעים בעיתונות, אם יודע שם המחבר מסדרים את המאמר על פי שם משפחה של המחבר ורושמים אותו (שם המחבר) הפוך, קודם שם משפחה, פסיק, ולאחר מכן שם פרטי. אם שם המחבר אינו ידוע מסדרים את המאמר מבחינת א"ב על פי האות הראשונה של כותרת המאמר ורושמים את הכותרת (במרכאות כפולות), פסיק, שם העיתון, פסיק, תאריך, ואם ידוע גם עמוד אז פסיק ועמוד.

יש להפקיד על עקביות: אם כותבים שמות פרטיים מלאים של המחברים יש לעשות זאת לגבי כל פריט, כל ספר, כל מאמר, וכדומה. לכן, כבר כשאתם מסכמים מאמר או ספר לצורך כתיבת העבודה, ציינו לעצמכם את שמם המלא של המחברים וכן כל הפריטים הקשורים בפריט. זה יסייע לכם רבות בעת רישום האפראט המדעי.

יש להקפיד על כתיב נכון, בייחוד בלועזית. רצוי להשתמש במקורות מגוונים וגם במחקרים בלועזית. יש לזכור כי האפראט המדעי מהווה אינדיקציה להקפדתו של הכותב בכל הקשור בכללים מדעיים, והוא לעיתים קובע את הרושם הראשוני שעושה העבודה על הבודק.

זכרו: אין להשאיר את רישום הפרטים הביבליוגרפיים לסוף התהליך של כתיבת העבודה! בכל פעם שאתם מסכמים ספר או מאמר, תרשמו את הפרטים הביבליוגרפיים המלאים שלו בקובץ המחשב.

ועתה לעצם צורת הרישום של הביבליוגרפיה:

1) ארכיונים – מסדרים את הארכיונים על פי סדר א"ב של שם הארכיון. רושמים את שמו המלא של הארכיון ומיקומו. אין לציין מסמכים בודדים אלא שמות קבוצות וחיבורות שבהן השתמשתם לצורך העבודה, ואת הסימולים שלהם (אם יש). יש לציין אוספים פרטיים לאחר ארכיונים רשמיים.

מכון ז'בוטינסקי בישראל תל-אביב

התכתבות הצ"ח L 227

YIVO Archives, New York

PD 122 Archives of the Jewish Refugee Committee, New York

אוסף פרטי, אלכס רפאלי, ירושלים(2) **עיתונים** – מסדרים לפי סדר א"ב של שם העיתון.(3) **ראיונות** – מסדרים לפי סדר א"ב של שם המשפחה של המרואיין. רושמים את הראיונות בדיוק בצורה בה רושמים אותם בהערות השוליים.(4) **התכתבויות** – מסדרים לפי סדר א"ב של שם המשפחה של המרואיין. רושמים את ההתכתבות בדיוק בצורה בה רושמים אותם בהערות השוליים.(5) **מחקרים** –

א. **ספרים** - מסדרים לפי סדר א"ב של שם המחבר. רושמים את הפריט בדומה להערת שוליים, אלא ששם המחבר (או העורך, במקרים שבהם אין מחבר אלא עורך) הפוך. קודם שם משפחה של המחבר, לאחר מכן פסיק, ולאחר מכן שם פרטי של המחבר. ההמשך כפי שרושמים בהערת שוליים.

סיון, עמנואל, **דור תש"ח: מיתוס, דיוקן, וזיכרון**, תל-אביב: משרד הביטחון, 1991, עמ' 119-166.

Baumel, Judith Tydor, *Kibbutz Buchenwald: Survivors and Pioneers*, New Brunswick: Rutgers University Press, 1995, pp. 221-225.

אם מדובר בספר עם עורכים ולא מחברים, לאחר שם העורך (במקום שם המחבר) יש לציין בסוגריים (עורך) או (עורכים),

ב. **מאמר מתוך ספר** – מסדרים לפי סדר א"ב של שם המחבר. רושמים את הפריט בדומה להערת שוליים, אלא ששם המחבר הפוך. קודם שם משפחה של המחבר, לאחר מכן פסיק, ולאחר מכן שם פרטי של המחבר. ההמשך כפי שרושמים בהערת שוליים.

באומל, יהודית תידור, "היינו שם אתם": הנצחת נשים באנדרטות לזכר הנופלים במדינת ישראל", בתוך: מרגלית שילה, רות קרק, וגלית חזן-רוקם (עורכות), **נשים בציונות ובישוב**, ירושלים: יד יצחק בן צבי, 2001, עמ' 434-456.

Zerubavel, Yael, "The Multivocality of a National Myth: Memory and Counter-Memories of Masada", in: Robert Wistrich and David Ohana, (eds.), *The Shaping of Israeli Identity: Myth, Memory and Trauma*, London: Frank Cass, 1995, pp. 110-128.

ג. **מאמר מתוך כתב עת** - מסדרים לפי סדר א"ב של שם המחבר. רושמים את הפריט בדומה להערת שוליים, אלא ששם המחבר הפוך. קודם שם משפחה של המחבר, לאחר מכן פסיק, ולאחר מכן שם פרטי של המחבר. ההמשך כפי שרושמים בהערת שוליים.

עזריהו, מעוז, "ההלך - ברדתך לנגב זכור אותנו": האנדרטה לזכר חללי גדוד 54 של חטיבת גבעתי בחוליקאת - מחקר בהנצחת מלחמת העצמאות", **עיונים בתקומת ישראל** 5 (תשנ"ה), עמ' 336-363.

Azaryahu, Maoz, " War Memorials and the Commemoration of the Israeli War of Independence", *Studies in Zionism* 13:1 (1992), pp. 57-77.

ד. **מקור מהאינטרנט** – בדומה לרישום בהערות השוליים, כששם המחבר או העורך הפוך, קודם שם מחבר, לאחר מכן פסיק, ולאחר מכן שם פרטי של המחבר. השאר בדיוק כמו בהערת השוליים.